

MIŠLJENJA MLADIH O PRILIKAMA I PREPREKAMA U OSTVARIVANJU ZADOVOLJAVAJUĆEG ŽIVOTA U HRVATSKOJ U KONTEKSTU POTENCIJALNOG ISELJAVANJA

Nensi SEGARIĆ

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
nsegaric@unizd.hr

Jadranka BRKIĆ-VEJMELKA

Sveučilište u Zadru
Odjel za nastavničke studije u Gospiću
jbrkic@unizd.hr
UDK: 316.32(497.5)-053.6
izvorni znanstveni članak

Sažetak

Globalizacijski procesi i dinamične promjene suvremenog društva u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, snažno utječu na procese društvene integracije, posebice mladih. Za Hrvatsku su značajni recentni europski integracijski procesi. Članstvo u Europskoj Uniji stvorilo je nove prilike, između ostaloga u području obrazovanja i rada, što je omogućilo veću mobilnost, posebice mladih, ali i odlazak iz Hrvatske. Hrvatsku istovremeno karakterizira proces političke i ekonomske tranzicije pa se u uvjetima socijalne i gospodarske nesigurnosti, kako na globalnoj, tako i na lokalnoj razini, formiraju određene vrijednosti i stavovi mladih. U takvom društvenom kontekstu važna su mišljenja i stavovi mladih koja su vezana uz svakodnevni život kao što su obrazovanje, obitelj, mobilnost, zaposlenje. Stavovi mladih važni su i za razumijevanje značajki društvenih kretanja kao i za uvid u društvene trendove. Cilj je ovog rada ispitati mišljenja i stavove mladih o njihovoj poimanju domovine u uvjetima društvene transformacije. U tu svrhu provedeno je kvalitativno istraživanje metodom fokusne grupe u kojima su sudjelovali učenici završnih razreda u dvije zadarske srednje škole. Kroz razgovore s učenicima nastojala se utvrditi njihova percepcija domovine u smislu prostorne pripadnosti kao i budućnosti domovine kroz osobne prilike za ostanak i moguće motive

i čimbenike odlaska. Rezultati su pokazali da mladi žele ostati u domovini i nastaviti školovanje. Vrednuju siguran život u poznatoj sredini, ekološke okolnosti, obiteljske i prijateljske odnose. Probleme vide u nepovoljnim ekonomskim prilikama uzrokovanim lošim političkim upravljanjem, fokusiranjem na turizam i zapostavljanje Slavonije. Unatoč zabrinutosti za budućnost žele ostati i doprinijeti boljoj budućnosti u domovini.

KLJUČNE RIJEČI: domovina, Hrvatska, iseljavanje, mladi, društvena transformacija

Uvod

Smanjenje broja stanovnika Republike Hrvatske prisutno je dugi niz godina. Za razliku od razdoblja nakon 2. svjetskog rata, od 1953. do 1991., kojeg karakterizira rast broja stanovnika, nakon popisa stanovništva 1991. kada je u Hrvatskoj živjelo 4.784.265 stanovnika, prisutan je konstantan pad broja stanovnika. Prema popisu stanovništva 2021. godine broj stanovnika Hrvatske smanjio se na 3.871.833 (Državni zavod za statistiku, 2021.). Depopulacijski procesi u Hrvatskoj posljedica su unutarnjih i vanjskih čimbenika. Hrvatsku karakteriziraju smanjenje prirodnog prirasta s jedne strane i povećanje emigracije s druge strane. Posebno je izražen trend iseljavanja stanovništva nakon 2013. tj. nakon pristupa Republike Hrvatske u Europsku uniju (Graovac Matassi 2023). Sloboda kretanja roba, kapitala i ljudi unutar zemalja članica olakšala je migracijske procese unutar Unije što se posebno očituje u migracijama mladog, radno aktivnog stanovništva. Uz smanjenje broja stanovnika u Hrvatskoj, kontinuirani su procesi starenja stanovništva pa nepovoljna demografska struktura utječe na gospodarstvo i na ostale društvene pojave i procese. Istovremeno, zamjetno iseljavanje mladih očituje se u smanjenju udjela mladog stanovništva u ukupnom broju stanovnika. Kroz povijest, pa i danas, migracije su uvjetovane političkim, ekonomskim, društvenim, okolišnim čimbenicima. Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske ima više uzroka. Uzroci migracija leže u tzv. push (potisnim) i pull (privlačnim) čimbenicima koji djeluju u kombinaciji, kao podražaji koji utječu na migracije, tj. oni su nužni motivacijski čimbenik zbog kojeg se osobe odlučuju na migraciju (Jerić 2019). S obzirom na nepovoljne demografske okolnosti, provode se istraživanja kako bi se rasvijetlili čimbenici i odredišta migraci-

ja, kao i uzroci i posljedice migracija. U dosadašnjim istraživanjima koja se odnose na problematiku analizirane su neke druge populacijske skupine kao što su npr. mladi iz određenog geografskog prostora, punoljetni mladi do 40 godina starosti, mladi koji su se već iselili i žive izvan Hrvatske itd. Rjeđa su istraživanja koja se provode među populacijom srednjoškolaca. Jedno takvo istraživanje provedeno je na temu socio-ekonomskih odrednica profesionalnog identiteta kod učenika trogodišnjih strukovnih škola (Brezovac, Župančić, Ježovita 2022), a odnosi se na analizu slučaja gdje su se istražili stavovi učenika o poslovnim perspektivama i promišljanjima o ostanku ili odlasku iz Hrvatske.

1. Metodologija istraživanja

Problem ovog istraživanja je iseljavanje mladih iz Hrvatske. Cilj ovog rada bio je istražiti stavove i mišljenja učenika i učenica završnih razreda srednjih škola o domovini, a koji bi mogli utjecati na ostanak odnosno odlazak iz Hrvatske. Budući da su učenici završnih razreda srednje škole dio populacije koja se sprema za tržište rada, neki po završetku srednjoškolskog obrazovanja, neki tijekom i/ili nakon studija, a ujedno su nositelji budućeg gospodarskog razvoja zemlje i fertilna populacija na kojoj se temelji natalitet, bitno je utvrditi kako doživljavaju uvjete života u Hrvatskoj, ali i šire, što bi moglo utjecati na njihov ostanak ili odlazak. Za potrebe rada istraženo je kako sudionici interpretiraju i razumiju specifični socijalni kontekst životnih uvjeta mladih u Hrvatskoj.

Metodološki pristup prilagođen je problemu i cilju istraživanja ovog rada. Kvalitativna metoda fokusne grupe se pokazala najprikladnijom za prikupljanje podataka, mišljenja, dojmova i iskustava mladih. Dvije fokusne grupe odrađene su kao grupna rasprava o temi kojom su se istražile vrijednosti i stavovi ispitanika o prilikama i nedostacima života u Hrvatskoj te se na taj način pokušalo „razumjeti i objasniti značenja vjerovanja i kulturu koja utječe na osjećaje, stavove i ponašanja individua“ (Skoko, Benković 2009).

Uzorak je bio prigodni prema kriteriju pohađanja završnog razreda srednje škole. Naime, demografski homogene skupine su prikladne za fokusne grupe jer je vjerojatnije da sudionici imaju slične životne okolnosti, pa je lakše potaknuti raspravu (Lamza Posavec, V. 2021). U dvije fokusne grupe sudjelovali su učenici

završnih razreda dviju zadarskih srednjih škola. Sudionici/e fokusnih grupa su u starosnoj dobi od 17 i 18 godina, od čega je bilo 17 učenica i 15 učenika.

2. Rezultati istraživanja

Protokol fokusnih grupa je sadržavao sljedeća istraživačka pitanja: doživljaj pojma domovina, procjena životnih uvjeta u domovini, osobni planovi za budućnost, viđenje mogućih promjena u Hrvatskoj. Nakon transkribiranja razgovora i pomnog iščitavanja sadržaja, polučile su se pod teme koje su prikazane kroz dva tematska područja: 1. Afirmativni stavovi ispitanika u pogledu ostanaka u Hrvatskoj te 2. Negativni stavovi ispitanika kako bi se detektirali mogući potisni čimbenici za odlazak iz Hrvatske.

2.1. Afirmativni stavovi ispitanika u pogledu ostanaka u Hrvatskoj

Razgovor s ispitanicima krenuo je od pojma i pojmovnog odnosa prema domovini. Tako npr. naši ispitanici, pojam domovine asocijativno identificiraju sa pojmovima *dom, država, narod, more, ljubav zavičaj, ljepota, šume, zelenilo, sunce, šarenilo boja, zalazak sunca, zastava, grb, pripadnost, Hrvatska, Dalmacija, zajedništvo, sloboda, himna, narod, šahovnica, domovinski rat, zajednica, križ.*

Istraživanje koje je proveo Svjetski savez mladih Hrvatske (2022.) pokazalo je da su mladima koji se ne žele iseliti prve asocijacije vezane uz Hrvatsku pojmovi „ljepota“ i „domovina“. Među našim ispitanicima dominiraju afirmativni stavovi pa bi se moglo zaključiti da pripadaju kategoriji onih koji ne žele napustiti Hrvatsku što se daljnjim ispitivanjem i potvrdilo.

Stavove i percepcije domovine, kako pozitivne tako i negativne, učenici stječu socijalizacijom u obitelji, bližoj okolini, obrazovnim institucijama i pomoću medija. Osim toga, htjeli smo utvrditi i osjećaj(e) koje sugovornici vezuju uz pojam domovine.

„Mislim da je to važno za kompletan narod jer nas tu veže rodoljublje, jer se svima to usadi od malena da je Hrvatska Hrvatska. Ne mislim na vladu i predsjednika, to je nešto idealizirano to je više od Boga i to je usađeno. Tako da svi mi živimo za Hrvatsku mada ne pokazujemo. Svi volimo da Hrvatska pobjedi u nogometu, u rukometu, u košarci i

kad netko zabije gol kao da smo svi na terenu. Takva je kultura kod nas i to nas razlikuje od drugih naroda.“

„Meni isto to potječe iz doma i kroz školu. Iz društva dobivate taj nekakav osjećaj. Mi stičemo tu ljubav i nekako kroz život.“

„Ne mora to biti iz kuće, to možeš i sam steći, više kroz osnovnu školu.“

Kao posebnu vrijednost sugovornici navode način života u svojoj **neposrednoj okolini**. Povoljne okolnosti življenja vide kroz **ekološki povoljne uvjete** kao što je čist zrak, čista voda, zelenilo, parkovi i šume.

„Kad dođem doma osjetim taj svjež zrak.“

“Moji roditelji imaju zemlju u bibinjskom polju, a tamo bi bilo dobro živjeti jer je more blizu i Zadar, a priroda je prelijepa. Kad je bila korona tamo su išli svi šetati i to je bila destinacija broj jedan za izaći iz kuće“.

Većina sugovornika živi u malim mjestima u okolici Zadra, a manji broj u samom gradu. Zadar doživljavaju kao mali, sigurni grad. Učenici posebno ističu **osjećaj sigurnosti**. Svi sugovornici mjesta u kojima žive doživljavaju kao **mirnu i sigurnu okolinu**.

„Ležernije je. Ljudi su povezaniji, nekako je sve laganije, svak svakog zna.“

„U tim manjim mjestima je jednostavnije i svi se osjećaju kako je to njihov dom.“

„Imamo manje kriminala, iako teže zapošljavanje u odnosu na druge zemlje, ali i manje opasnosti, a više sigurnosti“.

„Mislim da imamo manje prilika u Hrvatskoj, ali možemo biti sretniji što imamo neki sigurniji život, primjerice što vanka krađu djecu. Mi možemo izaći sigurno vanka svugdje.“

„Mirno je, čisto. Ljudi prijateljski nastrojeni, mali grad. Zna svatko svakoga.“

Učenici često uspoređuju život u Hrvatskoj sa životom u drugim zemljama pa tako ističu **prednosti života u malom gradu** kao što je Zadar i u manjim mjestima u okolici. Posebna važnost pridaje **obiteljskim i prijateljskim odnosima u svojim lokalnim zajednicama** te pri tome navode osjećaj zajedništva u kriznim situacijama.

„Vani su brojevi, a kod nas se živi, kod nas su ljudi ljudi, živimo jedni za druge, nismo roboti.“

„Možda se nekom to čini zaostalo i upravo to nas čini posebnima i to je možda to da ljudi ne žele vani jer žele osjetiti to zajedništvo, da ljudi brinu za nekoga, nisu samo statistika na papiru.“

„Zajedništvo kad su svi za jednoga, kada treba pomoć za jednoga, kad se skupljaju novci, osjećaj zajedništva di je puno ljudi, a svi imaju osjećaj da spadaju u jedno, na primjer nakon potresa što je bio u Petrinji i baš je bio osjećaj zajednice. To je zajedništvo naroda.“

„Imamo bogatu kulturu i tradiciju i iako smo mala država za nas se čulo. Imamo veliki osjećaj zajedništva.“

Gotovo svi sugovornici izražavaju **volju za ostankom** i ne žele iseliti iz domovine. Većina je **optimistična** te planira budućnost u domovini nastavkom školovanja. Mogućnost iseljavanja vide kao opciju jedino u slučaju da ne pronađu posao. Manji dio planira nakon završenog fakulteta odnosno završene srednje škole potražiti posao izvan Hrvatske, ukoliko ne nađu posao u struci u Hrvatskoj.

„Ja ne bi nikako išao, samo ako bi baš bio prisiljen, ali ipak, našao bih nešto ovdje. Mislim da ima dovoljno posla, ali su plaće male. Na primjer na baušteli ili konobariti. Uvijek se negdi možeš zaposliti. Mislim da smo mi lin narod i da idemo linijom manjeg otpora.“

„Ideš vani ne zato što želiš nego što je bolje radit nešto nego ništa.“

„U Europu bi negdi ako se pruži prilika. Rađe ću ostati u Hrvatskoj, ali ako prilike ne budu dobre, onda u Njemačku, Finsku, Švedsku.“

Nekolicina naših sugovornika planira nakon školovanja iseliti, ali samo radi stjecanja iskustva u struci te naglašavaju da će se nakon nekog vremena svakako vratiti u domovinu.

„Mladi su pustolovni i mogu sve ostaviti i otići pa nam nije problem ostaviti sve iza sebe i otići u stranu zemlju malo istraživati.“

„Naša zemlja u području dizajna kao da je zapostavljena. Želim istražiti svijet, ali ću svake praznike dolaziti.“

Istraživanje, koje je provedeno među iseljenicima iz Hrvatske (Ružić i dr.,

2023.) kako bi se istražili ključni čimbenici iseljavanja iz Hrvatske i ostanka u iseljeništvu pokazalo je da su važni čimbenici povezani s radnim uvjetima, radnim mogućnostima i radnim okruženjem smatrajući ih aspektima koji utječu na kvalitetu života.

Mogućnost iseljavanja sugovornici doživljavaju kroz **osjećaj nelagode i neizvjesnosti od nepoznatog**. Budući da nemaju iskustvo života u drugim zemljama o životu izvan Hrvatske zaključuju iz procjene drugih i slika koju pružaju mediji pa tako „svijet vani“, izvan Hrvatske, doživljavaju kao hladan i otuđen.

„Meni je jedan dio rodbine u Njemačkoj i ta osoba je rekla sve je divno krasno u Njemačkoj, sve je super organizirano, ali ona je rekla da je to zemlja brojeva i da su ljudi hladni. I ti ljudi koji se iseće ne osjećaju tu toplinu, ali žele ostati radi svoje djece, jer imaju više prilika.“

„Gledao sam neki dan jednu emisiju gdje se dogovaraju da se druže jedan dan u tjednu. Nema ono da sretneš nekoga i odeš na kavu.“

S druge strane, istraživanje provedeno među hrvatskim iseljenicima u Njemačkoj (Jurić, 2017.) pokazuje da se iseljenici osjećaju bolje nego u Hrvatskoj te da ne prevladava osjećaj nostalgije. Ovi nalazi istraživanja mogli bi se pripisati činjenici da postoji duga tradicija iseljavanja Hrvata u Njemačku i da već postoje socijalne mreže koje olakšavaju snalaženje u novom okruženju. Nasuprot tome, prema iskazima naših sugovornika, onima koji bi sami iselili iz Hrvatske iskustvo pronalaska posla i ostvarivanje života bilo bi mnogo teže.

Svi sugovornici ovog istraživanja ističu da žele ostati u Hrvatskoj, izražavaju **zabrinutost za budućnost domovine** te smatraju da trebaju ostati i dati svoj **doprinos u njezinom razvoju**, spremni su na teži put ostanka u domovini.

„Palo nas je ispod 4 milijuna što je kritično, mislim da bi trebali ostati i potruditi se i nekako izgraditi obitelj ovdje iako je loša situacija.“

„Ako se budemo iselili, možda nas više i neće biti, nego neki drugi koji se usele.“

„Volim Zadar...tu sam svoja i možeš se razvijati. Nove generacije bi, kada ovi odu sa vlasti, mogle poboljšati situaciju u Hrvatskoj. Ja sam optimistična i znam da je puno ljudi oko mene optimistično i žele unaprijediti situaciju u Hrvatskoj.“

Slične rezultate polučilo je istraživanje iz 2018. koje su provele Potočnik i Adamović (2018.), a koje pokazuje da je mladima privlačnija mogućnost ostanka u Hrvatskoj od iseljavanja. Jedan dio ispitanika ističe domoljublje, povoljnu klimu te način života kakav ne bi mogli ostvariti u zemlji u koju bi iselili. Temeljeći svoje mišljenje na iskustvima iseljenih, od iseljavanja ih odbijaju npr. uvjeti rada imigranata, primjerice radno vrijeme. Također, ističu vrijednosti života u obiteljskom okruženju i želju da sudjeluju u promjenama nabolje te osjećaj odgovornosti koji se ogleda u želji da i sami doprinesu boljitku u domovini. No, većini je ipak primarni cilj završiti školovanje i vidjeti hoće li uspjeti ostvariti vlastite ciljeve u svojoj zemlji i tek potom, ako ne uspiju, odabrati neko od inozemnih odredišta.

Sugovornici u ovom istraživanju kao prednosti i pozitivna obilježja Hrvatske navode neke pozitivne pomake kao što su **infrastrukturni elementi koji su unaprijedili kvalitetu života, primjerice razvoj cestovne infrastrukture, zdravstvene usluge, besplatno školstvo.**

„Jako dobra razvijena cestovna infrastruktura pa možemo lako doći s jednog na drugi kraj Hrvatske, za razliku od drugih država. I kada se nešto odluči, jako brzo se to realizira.“

„Također je dosta toga mnogima dostupno, na primjer zdravstvo nego recimo vani, gdje je sve to skupo. I školstvo isto tako.“

2.2. Negativni stavovi ispitanika u pogledu odlaska u inozemstvo

Iako se ne ističe kao dominantan problem, sugovornici spominju nepovoljne ekonomske uvjete u Hrvatskoj. Ne iskazuju izrazito nezadovoljstvo jer još uvijek idu u srednju školu i žive u roditeljskom domu te osobno nisu bili suočeni s problemom nezaposlenosti i nepovoljnim prilikama na tržištu rada. Njihova mišljenja proizlaze iz percepcije života u vlastitim lokalnim zajednicama. U prethodno iznesenim stavovima posebno se naglašavaju dobre **okolnosti življenja**, ali učenici navode i svoja promišljanja o propustima u upravljanju državom, a koji su utjecali na **loše, nepovoljne ekonomske prilike** u Hrvatskoj.

„Što bi trebalo promijeniti? Premale su plaće, fali zdravstvenih djelatnika i vidili smo u doba korone koliko ih fali. Dosta ljudi se seli u inozemstvo jer su male plaće. Cijene svega skaču, a plaće ostaju iste.“

„Vlade prodaju naše firme radi kratkoročne zarade. Mi možda još ni-

smo toliko obrazovani da razumijemo, ali kao da nema neki dugoročni plan nego ajmo dobit brzo neki novac, a znamo što je instant brzo nije dugoročno dobro. Nije dobra ekonomija.“

„Trebamo razmišljati i o zaposlenju, o novcu i onda dolazi stres i tu težinu života imaš ako nisi iz neke dobre obitelji.“

„Iz naše pozicije je teško zaključiti što mijenjati. Ponuditi mladima stabilna radna mjesta.“

Sugovornici uočavaju nedostatke u vođenju gospodarstva Hrvatske pri čemu većina spominje zapostavljanje Slavonije kao veliki propust.

„Nama je Slavonija u potpunosti neiskorištena pa mi kupujemo kineske proizvode umjesto da se tamo ulaže i razvija. I u industriju, iako znamo da nisu industrije najpogodnije ekološki. Znamo da je tamo plodna zemlja, ali ljudi napuštaju Slavoniju i umjesto da vi tamo otvorite tvornicu, a ona se može i izgraditi da bude ekološki prihvatljiva.“

„I iako će kapula biti dvije kune, a možete kupiti za manje od Kineza, ali to ne treba gledati tako. Imat ćemo radna mjesta u Slavoniji i kad tad opet će falit ljudi.“

„Ja mislim da ljudi lijepo žive, problem je što nema neke industrije.“

„Evo moj susjed nije u stanju prodat ovce, uvozi se meso iz vani, a ljudi koji tu proizvode ne mogu prodati. Treba uvesti neki zakon. Ne znam koliko se to može, naše proizvode bi dovela u dućane.“

„Meni je nepojmljivo da uvozimo voće i povrće iz Zanzibara, a mi to sve imamo. Može se potaknuti poljoprivredu. Ako ima negdje zemlje svi tu žele staviti zgrade.“

Sugovornici su mišljenja kako su gospodarske prilike povoljnije u priobalnim područjima, u Dalmaciji i to isključivo zbog zbog turizma. **Turizam ujedno navode kao prednost i mogućnost** za zapošljavanje kao i temelj za bolje gospodarske uvjete.

„Istićemo se u turizmu. Iskoristili smo taj geografski položaj. Investiramo u apartmane i to nam pomaže da iskoristimo tu privilegiju.“

„Treba biti optimističan. U Dalmaciji je nama super, ali treba pokrenuti poljoprivredu, proizvoditi za sebe, a ne prodavati strancima.“

Sugovornici su bili maturanti srednjih škola, a obzirom na zakonski okvir i polaganje državne mature, svima koji žele je omogućen nastavak obrazovanja na visokoškolskim ustanovama. Svi sugovornici namjeravaju nastaviti školovanje, tj. studirati pa navode fakultete koje namjeravaju upisati nakon srednje škole, primjerice veterinu, medijske znanosti, novinarstvo, pravo, kinezologiju, filozofiju, germanistiku, dizajn, informacijsku i komunikacijsku tehnologiju itd. Istovremeno, samo neki se nadaju da će nakon studija pronaći posao u struci pa je dio sugovornika koji razmišlja o mogućem odlasku u druge zemlje mišljenja da odlaskom u drugu državu nije lako naći **adekvatno zaposlenje** te da se moraju **više dokazivati** na tržištu rada u odnosu na lokalno stanovništvo.

„Ja znam da ću se mučiti ako odem vani. Ti trebaš biti bolji od ljudi tamo.“

„Nije toliko lakše. Teže se probit u državi koju ne poznajete, ali ima više mogućnosti. Hrvatska nema mogućnosti kao neke zemlje.“

„Mislim da će biti teško, ali treba se kvalitetom probijati.“

Istraživanje o iseljavanju mladih iz Slavonije u Irsku pokazalo je da iseljavanje olakšava poznavanje engleskog jezika, jednostavna birokratska procedura, suvremene komunikacijske tehnologije i emigrantske mreže (Rajković Iveta, Horvatin, 2017.). Iz Hrvatske odlaze mladi, većinom visoko obrazovani pa se prema tom kriteriju može reći da se radi o odljevu mozгова, tzv. „brain drain“. Nažalost, čest je slučaj da iseljenici rade niže kvalificirane poslove od stečene naobrazbe pa se zapravo radi se o gubitku mozgov, tzv. „brain waist“, što je i za zemlju imigracije i emigracije veliki gubitak (Božić, 2014.). Budući da naši sugovornici namjeravaju nastaviti školovanje, vjerojatno će većina završiti fakultete pa bi se u slučaju njihova iseljavanja mogao upravo dogoditi fenomen „brain waist“.

„Bilo bi dobro kada bi država prepoznala potrebe na tržištu pa poticala upis na FER i ono što je potrebno više i osnovale se takve firme, mogla bi se otvarati takva radna mjesta. Tehničke fakultete treba poticati.“

„Ja smatram kada odu, i ako se nisu uspjeli zaposliti u svojoj struci, rade ono zašto im nije potreban fakultet pa rade u ugostiteljstvu, klobasare kao što bi mogli i ovdje, ali su više plaćeni.“

Međutim, istraživanje iz 2023. godine koje je provedeno među hrvatskim iseljenicima pokazuje da **razina obrazovanja** ima utjecaj na pronalaženje posla u struci i na visinu plaće (Ružić i dr., 2023.). Naime, dvije trećine ispitanika postiglo je razinu obrazovanja višu od srednje škole, što utječe na sigurnije pronalaženje zaposlenja kao i na visinu plaće. Istraživanje je pokazalo da je 88% ispitanika zaposleno, a od toga 58% radi u struci za koju su se školovali pa bi veća vjerojatnost zapošljavanja u struci mogla biti privlačni čimbenik za iseljavanje.

Učenci u velikom broju spominju lošu **političku situaciju u Hrvatskoj** kao jedan od čimbenika nepovoljnih prilika u Hrvatskoj. Budući da se radi o mladim ljudima, nije bilo za očekivati da su u tolikoj mjeri razmišljaju o politici. Posebno ističu nepravdu, nepotizam, korumpirano sudstvo. I istraživanje koje je proveo Svjetski savez mladih Hrvatske (2022.) pokazalo je da su mladima koji žele iseliti prve asocijacije uz pojam Hrvatske korupcija (i turizam).

„Uvik će izaći suporteri nekih stranki. Ako se neki političar želi popeti i nešto učiniti mora pomoći desetorici drugih i onda je već napravio nešto što ne treba.“

„Ja mislim da su naši ljudi općenito prema politici sumnjičavi da ne vjeruju tim političarima.“

„To se vidi na izborima. Ljudi više ne vjeruju političarima, a htjeli bi neku promjenu.“

„To je položaj u kojem imaš moć, ali i možeš steći nekakve povlastice i zato onda možemo procijeniti da li je neki političar pošten.“

„Sudstvo ima puno loših odluka koje se kasnije opovrgnu. Imamo dosta loše sudstvo i to je poražavajuća činjenica. Koja je poanta sudstva ako ne funkcionira?“

„Da neki sin od političara zgazi neko dite njemu ništa neće biti. Meni bi bilo drugačije, nisam sin od političara.“

Nadalje, učenci su svjesni da imaju mogućnost sudjelovanja u demokratskim izborima i da time mogu utjecati na promjene u vidu poboljšanja političkih prilika. Međutim, pokazuju malodušnost i nepovjerenje da će se nešto uskoro promijeniti u dobrom smjeru. Također smatraju da su promjene spore i da su ljudi skloniji odlučiti se za ono što im je poznato odnosno glasati za iste stranke.

„Izabrat će što već znaju, nismo skloni promjenama.“

„Ekipa od njih deset vodi državu i kao da smo njihovo vlasništvo.“

„Mi smo se već navikli da je to sve tako pa je to teško sad izbiti... korupciju.“

„Svjetlo u Hrvatskoj vidim kad bi se samo malo, step by step, približili boljem bez naglih promjena i da se uvažavaju mišljenja.“

„To mijenjanje, toliko je teško doći do toga. Kada netko pokuša promijeniti nešto odmah ga unište tako da ga ukaljaju, tako da je kod nas to mijenjanje puno teže nego u drugim državama i teže od toga kad ljudi kažu: „Ah, to bi trebalo promijeniti.“

„Kod nas je korupcija toliko raširena. Mi smo se navikli da je to tako i teško će se to izbiti iz društva.“

„Zalaganje za ciljeve kroz politiku mislim da može, ali mislim da neće. Malo je takvih i nikad ne prođe dobro, ako je pošten, drugima se neće svidjeti.“

U većini istraživanja o iseljavanju iz Hrvatske, politička situacija se pokazala kao jedan od važnih motiva odlaska mladih iz zemlje. Na nisku razinu povjerenja prema političkim elitama i nespremnost na rješavanje pitanja korupcije ukazuje i istraživanje T. Jurića (2017.) o suvremenom iseljavanju Hrvata u Njemačku, o karakteristikama i motivima iseljavanja. Najčešći motivi iseljavanja, koje je to istraživanje pokazalo, su nemoral političkih elita, pravna nesigurnost, nepotizam, politička neizvjesnost i nestabilnost. Većina građana koja namjerava iseliti su u potrazi za sigurnošću i uređenim sustavom, izgubili su povjerenje u državu i spremni su na odricanje i ulaganje truda više nego u domovini jer smatraju kako će se to na neki način „isplatiti“. Na tragu navedenog, istraživanje provedeno 2016. godine o iseljavanju iz Hrvatske, dakle nakon ulaska u Europsku uniju, pokazalo je da vrlo mali broj mladih smatra da može utjecati na politiku u svojoj zemlji (Župarić-Iljić, 2016.). Na to ukazuje iznimno niska zainteresiranost za politiku kao pokazatelj nepovjerenja u mogućnost vlastitog sudjelovanja u stvaranju bolje budućnosti, što mlade potiče na napuštanje domovine.

Nepovjerenje u politiku je prisutno i kod naših sugovornika.

“Nesuglasice vlade i predsjednika, recimo ako se sad dogodi nešto, mi moramo imati neke kompetentne ljude da nas vode, oni jesu kompe-

tentni samo kako možemo funkcionirati, ako imamo stalno te neke trzavice sad i predsjednik je vrhovni zapovjednik vojske, ako se on i vlada ne slažu kako se onda mogu složiti što je bitno za sigurnost i hrvatski narod.“

U istraživanju koje se odnosilo na analizu sadržaja online medija o fenomenu suvremenog iseljavanja iz Hrvatske ističe se kako hrvatski mediji često senzacionalističkim naslovima privlače čitatelje, stavljajući naglasak na negativne učinke ostanka u Hrvatskoj te se u napisima ističu mogućnosti boljeg života u zemljama useljavanja (Jurić i dr., 2020.).

Prethodno je već navedeno da mediji utječu na mišljenja i stavove mladih o stanju u domovini. Međutim, dio sugovornika kritički se odnosi prema negativnim stavovima koji se pojavljuju u medijima, a odnose se na životne uvjete u Hrvatskoj.

„Mediji pljucaju politiku i onda to utječe na ljude. Dosta su ružne priče, nikad ništa ne valja.“ „Ne pratim baš, ali znam da mi kao narod imamo lošu sliku o političkoj vlasti. Mislim da novinari nisu objektivni i poštteni, iznose nekako svoju sliku subjektivno.“

“Mediji znaju pretjerati sa tim informacijama. Koliko god da oni ostaju objektivni i neki će uvijek iščitati ono loše i steći loši dojam.“

“Kolektivno mi imamo lošu sliku o politici i novinari su krivi i loša se slika stvara i to utječe na lošu sliku kod mladih.“

3. Zaključak

Premda migracije stanovništva u Hrvatskoj nisu novost, konstantno smanjenje broja stanovnika iseljavanjem poprima obilježje značajne negativne pojave, osobito jer se radi o iseljavanju mladog stanovništva što predstavlja nepopravljiv gubitak za demografski, socijalni i ekonomski opstanak Hrvatske. Fokus ovoga rada stavovi su mladih koji se nakon mature uključuju na tržište rada ili nastavljaju sa školovanjem. Zanimali su nas njihovi stavovi i mišljenja o stanju u domovini, što smatraju pozitivnim i privlačnim za život, a što vide kao negativno i što bi ih moglo potaknuti na iseljavanje.

U istraživanju se krenulo od doživljaja pojma domovina. Učenici su asoci-

jativno pojam domovine identificirali s pojmovima *dom, država, narod, more, ljubav, zavičaj, ljepota, grb, pripadnost, sloboda*. Dominiraju afirmativni pojmovi pa bi se moglo zaključiti kako mladi imaju pretežito pozitivne osjećaje i stavove prema domovini što je ohrabrujuće budući da su druga istraživanja pokazala da su mladi s takvim asocijacijama manje skloni iseljavanju.

Pozitivna mišljenja i stavovi mladih većinom uključuju povoljne ekološke uvjete, miran i siguran život u bližoj okolini, malim mjestima gdje stanuju, ističu i dobru prometnu infrastrukturu, besplatno školstvo i zdravstvo. Osobito vrednuju osjećaj sigurnosti i povjerenja te se posebna vrijednost pridaje obiteljskim i prijateljskim odnosima čemu se daje prednost čak u odnosu na nepovoljne ekonomske prilike. Afirmativna mišljenja i stavove o domovini mladi stežu u obitelji, bližoj okolini i obrazovnim institucijama, dok izvještaji medija kod njih stvaraju zabrinutost i nesigurnost. Kritični su prema medijskom izvještavanju o stanju u Hrvatskoj jer se na taj način stvara općenito loše raspoloženje i pesimizam. Što se tiče pogleda na budućnost Hrvatske, mladi uglavnom izražavaju optimizam kao i osjećaj odgovornosti da mijenjaju ono što nije dobro.

Sugovornici su optimistični glede budućnosti domovine i isključivi su u želji za ostankom. Svi sugovornici žele nastaviti školovanje u Hrvatskoj i pokušati naći zaposlenje u struci, a ukoliko to ne bude moguće, spremni su ostati i raditi izvan struke. Europsko tržište privlači mlade obrazovane ljude koji dobro poznaju jezik, a budući da su naši ispitanici upravo takva populacija, moglo bi se raditi o važnom čimbeniku odlaska iz domovine. Nekolicina planira otići izvan Hrvatske nakon školovanja, ali ističu samo radi stjecanja novih iskustava i istraživanja vanjskog svijeta ili usavršavanja u struci jer uočavaju kako Hrvatska u nekim područjima rada zaostaje za drugim razvijenijim zemljama. S druge strane, promišljanje o mogućnosti odlaska iz Hrvatske povezano je s osjećajem nelagode i neizvjesnosti u nepoznatom okruženju. Svijet izvan Hrvatske percipiraju na temelju doživljaja drugih, a ne iz vlastitog iskustva te ga smatraju hladnim, bez emotivnih, neposrednih prijateljskih i obiteljskih odnosa koji se pokazuju izrazito bitnim tom uzrastu.

Iako im razmišljanje o gospodarskom stanju nije na prvom mjestu, ekonomski loše prilike spominju kao prepreku sigurnog života u domovini te smatraju da je zato odgovorna loše vođena politika upravljanja čega je posljedica neravnomjerna gospodarska razvijenost između primorskih i ostalih dijelova Hrvatske. Uočavaju zapuštenost poljoprivrede te smatraju da Hrvatska ima dovoljno resursa i da ne bi trebali uvoziti hranu u tolikoj mjeri

ukoliko se Slavonija revitalizira. Pokazuju zabrinutost za demografsko stanje u Slavoniji, a s druge strane ističu dobre gospodarske prilike u priobalju temeljene na razvoju turizma. Učenici vide mogućnosti napretka i poboljšanja ekonomskih uvjeta kroz razvoj industrije i poljoprivrede, a što bi moglo doprinijeti poboljšanju gospodarskih prilika. Većina istraživanja o iseljavanju iz Hrvatske pokazala je da su mladi nezadovoljni politikom i ne pokazuju povjerenje u politiku te spominju nepotizam i korumpiranost kao i spore promjene. Takva razmišljanja među mladima potvrdilo je i ovo istraživanje.

Može se zaključiti, unatoč percipiranim preprekama, da su sugovornici u našem istraživanju uglavnom optimistični, odlazak iz domovine im je zadnja opcija, premda im je ekonomska nesigurnost kao i politička situacija zabrinjavajuća. Mladi, unatoč navedenim negativnostima, ipak iskazuju osjećaj odgovornosti i vide svoju aktivnu ulogu u poboljšanju općeg stanja u domovini u kojoj žele ostati.

LITERATURA

- BOŽIĆ, Saša. 2014. „Hrvatska migracijska politika: od skice prema strategiji“. *Zbornik radova Migracije i razvoj Hrvatske podloga za Hrvatsku migracijsku strategiju*. Ur. Puljiz, Vlado; Tica, Josip; Vidović, Davorko. Hrvatska gospodarska komora. Zagreb. 291-306.
- BREZOVEC, Erik; ŽUPANČIĆ, Matea; JEŽOVITA, Josip. 2022. „Socio-ekonomske odrednice profesionalnog identiteta kod učenika trogodišnjih strukovnih škola: odlazimo ili ostajemo (tamo gdje nas više cijene)“. *Migracije i identitet: kultura, ekonomija i država: Zbornik radova 2. međunarodne znanstvene konferencije*. Ur. Perić Kaselj, Marina. Institut za migracije i narodnosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - razred za prirodne znanosti. Zagreb. 130-149.
- Državni zavod za statistiku. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 13. svibnja 2023.)
- GRAOVAC MATASSI, Vera; ROGIĆ, Adriana. 2023. „Trendovi kretanja mortaliteta u Hrvatskoj u prva dva desetljeća 21. stoljeća“. *Geoadria* 28/1. 97-126.
- Jerić, Marijana. 2019. „Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?“ *Oeconomica Iadertina* 9/2. 21-31.

- JURIĆ, Tado. 2017. „Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi“. *Migracijske i etničke teme*. 33/3. 337-371.
- JURIĆ, Tado; KARDAŠ, Lucija; BAKOTA, Anja. 2020. „Medijska analiza sadržaja online medija o fenomenu suvremenog iseljavanja iz Hrvatske“. *Crkva u svijetu*, 55/ 3. 453-494.
- LAMZA POSAVEC, Vesna. 2021. *Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Tiskara Zelina d.d. Sveti Ivan Zelina
- Motivacija mladih za migracijom i zasnivanjem obitelji*. Zagreb. Svjetski savez mladih Hrvatska. https://issuu.com/wyacroatia/docs/ssmh_motivacija_mladih_za_migracijom_i_zasnivanjem (pristupljeno 23. rujna 2023.).
- POTOČNIK, Dunja; ADAMOVIĆ, Mirjana. 2018. *Iskustvo migracije i planirani odlasci mladih iz Hrvatske*. Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb.
- RAJKOVIĆ IVETA, Marija; HORVATIN Tea. 2017. „Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije“. *Migracijske i etničke teme* 33/3. 247-274.
- RUŽIĆ, Natasha K. i dr. 2023. „Ključni čimbenici iseljavanja iz Hrvatske i ostanka u iseljeništvu prema percepciji iseljenika“. *Migracijske i etničke teme*, 39/1. 81-104.
- SKOKO, Božo; BENKOVIĆ, Vesna. 2009. „Znanstvena metoda fokus grupa - mogućnosti i načini primjene“. *Politička misao: časopis za politologiju*. 46/3. 217-236.
- TROSKOT, Zara; PRSKALO, Marija Elena; BANOVIĆ ŠIMIĆ, Ružica. 2019. „Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva: Slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. 56/4. Ur. Barić Punda, V. Pravni fakultet. Split. 877-904.
- ŽUPARIĆ-ILJIĆ, Drago. 2016. *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb.

***THE ATTITUDES OF YOUNG PEOPLE ABOUT POSSIBILITIES
AND OBSTACLES IN ACHIEVING SATISFACTORY LIFE IN
CROATIA IN THE CONTEXT OF POTENTIAL EMIGRATION***

Abstract

Globalisation and dynamic contemporary changes in the world, and Croatia as well, have a strong impact on processes of social integration, especially young people. For Croatia, as a member of the EU, new opportunities are created, mostly in the sphere of education and labour, especially for young people, including emigration. At the same time, political and economic transition, in the circumstances of global as well as local social and economic insecurity, form young people's opinions and attitudes. In such a social context, young people's opinions and attitudes about quality of everyday life such as education, mobility, working possibilities are important. Their opinions are important for better insight into social trends. The aim of this paper is to examine attitudes and opinions of young people about the homeland in the circumstances of social transformation. For this purpose, qualitative research was conducted using the focus group method whose participants were graduated highschool students from two Zadar's highschools. The intension was to find out perception of the homeland in terms of spatial devotion and the future of the homeland through personal opportunities for staying and/or motives for leaving.

KEYWORDS: *homeland, Croatia, emigration, young, social transformation*